

AZ ÁRRAL SZEMBEN

Az újságíró asztala fölé hajolt, tollának hegye a papírlaphoz ért. Nézte az üres fehér papírost, majd becsukta szemét és mélyen elgondolkodott. Gondolatai, mint forgószél keringtek agyában. Lassan kinyitotta szemét, jobb kezének ujjai mind-végig görcsösen fogták a tollat. A szorítás elengedett s a toll a papírlapra dőlt. A férfi felállt, és az ablakhoz lépett. A kertben a szél erejétől hullámozott a zöldellő fák lombja. Maga előtt akarta látni a férfi alakját, de nem sikerült. Kétszer körbejárta íróasztalát, majd ismét leült székére. Újra behunyta szemét, és egy embert látott az érintetlen hóba süppedve a kihalt úton visszatekinteni a fehérségbe veszett családi házra egy fagyos februári hajnalon. Maga előtt látta a zord utcaképet, és a férfi hátrahagyott lábnyomait a friss hóban. Keze megmozdult, s mint vak ember tétova kereséssel rátalált a tollra. Résnyire nyitott szemével követte kezének mozdulatait. A kép elhalványult, majd eltűnt, s a papírlapra egy nevet írt irányítatlanná vált keze. – Franz... – olvasta magában, majd ismét lezárta szempilláit, hogy maga előtt lássa újra a férfi alakját. Bármennyire is erőlködött, nem látta meg az arcot, és annak jellegzetes vonásait. Elszomorodott. Kérdések kavargtak fejében, és válaszokat remélt képeket formálni igyekvő elméjében. A kérdések, mint hajnali hópelyhek hullottak felé. Hogyan búcsúzott el a hön szeretett feleségtől? Milyen érzések lehettek benne, amikor a vasútállomásra igyekezett azon a februári hajnalon? A férfiú további sorsát ismerte valamelyest. A különös útnak kegyetlen állomásait: a tárgyalást, az ítélethirdetést, a halálraítélt celláját, s benne az utolsó hajnalt, a hóhér érzését, a hirtelen lett fényességet... képekké rajzolta már többször agyában. A lassan kinyílt szemek segítettek a kéznek visszatalálni a papírosra. A golyóstoll folytatta a mondat írását: *...a felső-ausztriai Szent Radegundbeli gazdálkodó erőshitű ember volt. Bármennyire is szeretné az újságíró hűen bemutatni olvasóinak a lelkiismeretére hallgató egyszerű ember igaz útját, csak felületesen tudja. Hiába a jó empátikus készsége, a családjától búcsúzó férfiú érzéseit lehetetlen papírra vetnie. Hívó emberként az újságíró sem gondolhat másra, minthogy a Jóistenre bízta szerető családját. Arra gondolhat csupán, hogy az utolsó ölelésben benne kellett lennie a köszönetnek a szerelemért, a gyermekekért, az átélt boldogságért. Bátor ember volt, olyan, aki nemet tudott mondani bírái előtt. Lelkiismeretének ereje, és hatalmas hite vitte végig útján. A börtöncella magányában kezén bilincsben, tiszta szívvel imádkozott Istenéhez. Halála példa kell, hogy legyen minden lelkiismeretére hallgató ember számára...*

Az újságíró letette tollát, levette szemüvegét és megtörölte szemét. Azon tűnődött, hogy mit írhatna még a boldoggá avatott mártír halálának évfordulója kapcsán. A hit erejének szavait kereste magában. Az igaz ember igaz hitének erejét, melynek nem állhatta útját a halál sem. Könnyes szemmel folytatta az írást: *A hazafelé vezető útra Franz nem léphetett. Az úton, melyen ezerkilencszáznegyvenhárom február végén elindult, egyedül ment, bátran szemben az árral, amíg el nem ért az istenéhez...*

DER DEZERTÖREN

AVAGY KÉPEK EGY DEZERTŐR ÉLETÉBŐL

ELSŐ KÉP

A lassan felszálló ködfüggöny mögött egy építkezés mozgalmas képei váltak láthatóvá. Az embermagasságig ért téglafal mögött, a gondosan felállványozott állásokon kőműves mesterek és fiatal segédek szorgoskodtak. A méretes malteros láda mellett egy tizenégy éves ifjú legény megfeszített karral felemelte a telimert vödörket, és ügyesen egyensúlyozva felsietett a vékony pallódeszkán. A téglakupac mellé érve, letette a vödörket, s letörölte homlokáról a verejtékcseppeket, majd a kezébe vett üres vödörrel könnyedén, fütörészve nagyokat lépkedve leért a meredek pallón. Gyorsan peregtek a percek, s az eltelt órák alatt egyre emelkedett a téglafal, miközben a halovány délutáni nap szürke felhők mögé bújt. A meszesgödör mellett hanyagul felgyúrt ingujjú szőke legények viccelődtek egymással, miközben lendületes mozdulattal keverték a falazó anyagot.

– Hozzad a masszát Ludwig! – hallatszott a magasból a mester kiáltása. Válaszadás helyett a legény mosollyal arcán, – ahogy megszokták tőle társai – igyekezett a nehéz vödörrel felfelé. A szorgos kezű mesterek egy majdani iskola osztálytermeinek falaira rakták a keményre égetett téglákat. Nem volt könnyű kenyérkereset, de zokszó nélkül dolgoztak az ifjak, köztük a szőke hajú legény, aki ágyban fekvő beteg édesanyjára gondolva emelte több százszor a hol teli, hol meg üres vödörket. Közben a szemerkélő esőben a bakancs mélyítette nyomokban pocsolyává duzzadt a lehullott esővíz. A csúszóssá vált pallón óvatosan lépkedtek a legények, egyre fáradtabban mosolygó arccal viccelődtek továbbra is egymással, amikor hírtelen lelassult minden mozdulat, és a kerekre nyílt szemek a telek rozogán összetákoltt kapuján áthaladó egyenruhás alakok közeledtét figyeltek.

– Ludwig Baumann – hangzott egyikük torkán át a kiáltás, – Baumannt keressük, jöjjön ide! – s a három egyenruhás alak megállt a nedves homokkupac előtt. A szőke fiú utasítást váró tekintettel nézett ősz hajú mesterére, aki egy laza fejmozdulattal küldte kedvenc tanítványát az őt kereső emberekhez. Mindenki jól tudta e szokványos látogatás célját. Az udvaron szorgoskodó fiatal legények közül néhányan szerettek volna hallótávolságon belül maradni, ezért közelebb húzódtak a homokkupachoz. Miután a fiú lesietett az állásról, megállt az őt kereső emberek előtt. Rövid szóváltás végén a három egyenruhás – akik közül kettő talán éppen egyidős lehetett Ludwiggal –, elhagyta az építkezés területét. A megszokottnál nagyobb, s gyorsabb léptekkel érkezett meg az állásra malteros vödreivel a legény. Hans mester nem nyúlt az eléje helyezett vödörhöz, hiszen a másik is még félig volt a tejfel sűrűségű malterrel.

– Na, mikor mész fiam abba fene nagy Hitlerjugendba? – kérdezte fehér bajusza alól motyogva a mester.

– Nem megyek én! – válaszolta büszkén Ludwig, majd tőle szokatlan lazasággal hozzátette: – engem senki se ugráltasson! A sok mindent látott ősz hajú mester hangos sokatmondó hümmögését gyors kézmozdulata követte, s a kiürült vödört tanítványa kezéhez nyújtva szólt:

– Na ugorj, és hozd azt a masszát te gyerek! – hangzott a derűt teremtő felelet a kőművesmester szájából. A fiú elvette a feléje nyújtott vödört, és a hangosan nevetgélő segéd társai előtt sietős léptekkel haladt a malteros láda felé.

MÁSODIK KÉP

Az oldalába nyílt kellemetlen fájdalomra ébredt az avarban fekvő férfiú. Kinyitotta szemét, majd hirtelen visszazárta szempilláját, amint a nap szúrását érezte szemén. Hunyorgott néhányat, majd jobb könyökére támaszkodott, s kopott bakancsának orrára helyezte testsúlyát. Törzsét kissé megemelte, miközben bal alkarjával elsöpörte maga alól az avar. Visszaengedte testét és újfent oldalába nyilalt a kellemetlen érzés. Úgy gondolta, hogy egy fagally fekszik teste alatt. Ismét felemelte törzsét és tenyerével kereste a fadarabot, de csak kabátja anyagát érezte maga alatt. Hátára feküdt és akaratlanul is a kabát zsebébe nyúlt. Tenyere megmarkolta a pisztolyt. Idegennek érezte a hűvös vasat, elengedte, és gyorsan kihúzta kézfejét a kabátzsebből. Fejét oldalra fordította, és ránézett alvó bajtársára. Felült, s mint űzött vad, tágra nyílt szemmel körbetekintett. Kurt édesdeden hortyogott, miközben riadt madarak röppentek fel az avarból, s egy távolabbi tölgyfa ágain kerestek menedéket. Ludwig összeráncolt homlokkal figyelte barátját, s egy ideig csendben hallgatta annak monoton hortyogását. Felemelte fejét és a magas lombok között a nap mozgását nézte. Koradélután volt. Hirtelen a monoton hortyogás abbamaradt, s az alvó test átfordult másik oldalára. Ludwig nem szólt barátjára, amiért az elszundikált hosszú örködésében. Hátára fordult, s összekulcsolt tenyerébe süllyesztette fejét. Elgondolkodott. Szeme előtt egy térkép jelent meg. Megpróbálta behatárolni az erdőt, az éjszakai menetelésük útiránya szerint. Kurt egyre hangosabb hortyogására egy közeli tölgyfa ágán megbújt madár válaszolt egyenletes csivitelésével. Ludwig gyomrának hangos korgása a csivitelés szüneteltetésére készítette az erdő kicsiny lakóját. A férfi ismét behunyta szemét, s újra gondolataiba merült. Így sikerült elterelnie figyelmét éhségéről. Irányítani akarta gondolatát, de akaratlanul is folytatta bajtársa elképzelt vágyainak előző nap szavakba öntött képeit. A homályból egyre tisztuló álmoképben az erdőből kilépve a lankás tarka mező szélén egy szépen rendben tartott tanyát pillantott meg. A léckerítéssel körbezárt szabad világ barátságos vendégháza csalogatta magához a kimerült menekülőt. Az udvaron tyúkok kapirgáltak. Az istállóból tehén bögése hallatszott. Becsukta maga mögött a kertkaput és megindult a ház ajtaja felé. Az orrának csapódó illatok megszedítették. Az istállószagot hirtelen elnyomta a frissensült kenyér kellemes illata. A ház mellett terebélyesedő körtefára szerelt hintán lenszöke hajú fiúgyermek hintázott. A körtefa tövében heverészett bozontos bundájú házörző eb felállt, hangosan vakkantott egyet, majd farkát csóválva a hintáról hirtelen leugró kisfiú mellé ült. Az ajtóban egy barátságos arcú terhességének utolsó idejében levő fiatal-asszony jelent meg. Kellemesen csilingelő francia szavak hagyták el ajkát, s erőteljes kézmozdulata a ház belsejébe invitálta Ludwigit. Az ezeryi finomsággal megterített asztal mögül ölelkezni akaró mozdulattal, széles mosollyal, étellel telt szájjal Kurt lépett elő. Miután örömmel köszöntötték egymást, leültek a megterített asztal mögé. Ludwig hatalmasat harapott a még gőzölgő kenyérbe. Alig nyelte le a falatot, de már egy másik méreteres harapást ejtett a kezébe került szárazkolbászból...

Ludwig egy óriásit nyelt a szájában összegyűlt nyálából, majd felemelte fejét. Újból korgásnak indult hasára tette jobb kezét, majd egy gyors mozdulattal felült. Kurtra pillantott, aki hangosan szuszogott. Összegömbölyödve aludt, akár egy sündisznó. A dezertőr talpra állt. Tett néhány lépést. Megkerült egy tölgyfát. Bakancsa alatt faágak roppantak. A zörgésre felébredt bajtársa. Ő is talpra állt, és barátja mellé lépett, Álmos arcán kérdő tekintet jelent meg.

– Éhes vagyok – mondta bágyadt hangon Ludwig.

– Akárcsak én. – válaszolt Kurt, majd hozzátette: – Talán hajnalra találunk segítő szándékú franciákat, és adnak nekünk. egy falat kenyeret.

– Bárcsak úgy lenne barátom! – tette hozzá a szöke fiatal-ember. A nap lassan eltűnt a nyugati horizontról. Egyre sötétülő szürke homály telepedett az erdőre. A két menekült kilépett a rejtekhelyet nyújtó erdő sűrűjéből. Egész éjszaka meneteltek. Kietlen mezőkön, megmunkálatlan szántóföldeken haladtak. Ritkán szóltak egymáshoz. Nem tudták, hogy merre visz útjuk. Időnként megálltak. Kurt felnézett a csillagokra, de nem tudott biztos útirányt mutatni barátjának. Ludwig azzal nyugtatta bajtársát, hogy minden bizonnyal már egy ideje francia földön haladnak. A felkelő nap felső íve megjelent a keleti horizonton. Rémulten néztek egymásra, majd körbe tekintettek. Végeláthatatlan szántóföld közepén álltak. A szöke hajú sietőssé vált léptekkel haladt, bajtársa fáradt lábaival nehezen haladt mögötte. Ludwig felujjongott, amint egy távolból előtűnő fasort pillantott meg. Felkelt a nap,

amikorra elérték az utat. Kurt nagyon elfáradt, s lerogyott a poros út szélére. Ludwig a szekérút közepén maradt és hosszasan tekingetett mindkét irányba.

– Talán arra kellene mennünk. – mondta északi irányba mutatva.

- Várj egy kicsit barátom, erőt kell gyűjtenem. – válaszolta a fűre rogyott dezertőr. Ludwig megértően nézett társára, majd lekuporodott barátja mellé. Pihentek. Múltak a percek és a kimerült, éhes, elcsigázott szökevények észre sem vették az úton közelgő biciklis járórt. Az eldőlt kerékpár hangjára riadtak fel. A német nyelven mondott kézfelvezésre felszólító parancs, és a feljük néző gépfegyvercső látványa talpra ugrasztotta őket. Kurt bajtársa takarásában állt. Jobb kezét gyors mozdulattal a zsebébe dugta. Megmarkolta a pisztolyt és barátja kezének mozgását figyelte. Az a kéz nem mozdult, nem nyúlt a zsebbe, a menekülési lehetőséget kínáló vasért. A tekintetek találkozottak. Némán néztek egymásra. Ludwig keze lassan emelkedni kezdett. Kurt megértette szeretett barátját. Kivette üressé vált jobb kézfejét kabátja zsebéből, és feje fölé emelte mindkét kezét.

HARMADIK KÉP

Felkelt a Nap. Mozdulatlan csend figyelte a sötétség eltávolodását, mint minden hajnalon. A megfeszült arcizmok felett meredt tekintetű szemek tapadtak a cella vasajtájára. A rácsos ajtó kinyitásának fémes hangja végighullámzott a halálsoron. A hármás cellában a bajuszos spanyol hirtelen térdre rogyott, s fejét mélyen a térdére hajtva Istenéhez szóló fohász kántálásába kezdett. Elfordult a kulcs a zárban, s a halál angyalának egyenruhás küldöncei, mint óriások álltak a cella kinyitott ajtajában. A tiszt tekintetét szertartásosan végigfuttatta a rémületen reá tekintő foglyokon. Mellkasa elé emelte tábláját, majd akadozó hangon egy spanyol nevet mondott ki szája. Hatalmas sóhajok szabadultak ki a reszkető torkokból. Az egyik kopasz fogoly lassan, erőt sugárzó méltósággal egyenesedett fel görnyedt falnak támaszkodó helyzetéből, s egy lépést megtéve szálfa egyenesen megállt a nevé kimondott ór előtt. A smasszer kihátrált a cellából. A fogoly már nem vett tudomást a háta mögött sóhajtozó rabtársairól, hanem végtelenbe révedt tekintettel elhagyta a cellát. Becsukódott a vasajtó és a kulcs ismét elfordult a zárban. A mellkasokra nehezedett súlyok hangtalanul a padozatra zuhantak. Levegővel teltek a tüdők, s az élet visszatért a falak közé. Néhányan hosszas ölelkezésbe kezdtek, s akadt, akinek elernyedte teste a padozatra rogyott. Ludwig feszült tekintete találkozott az őt figyelő Kurttéval. Egy hangos kacajt, – mely a halálnak szólt, egy halk zokogás követte. Majd egy hosszúra sikeredett cifra káromkodás hangja ütközött a cella falának, mely a hitehagyott spanyol torkából tört fel. Válaszként egy halk fohász hullámzott végig a falak közt, mely kiszakadt a kételkedés görcsös szorításából. Ludwig továbbra is a falnak támaszkodva ült. Miután végigtekintett a halál angyalától még egy nap haladékot kapott társain, behunyta szemét. Szempillája mögött megjelent képsorokon önmagát látta és újdonsült barátját a kiképzőtábor udvarán.

Az egyik barakk mögött a gondolataiba merült Kurtba botlott a filmvetítés után. A megtekintett filmsorok mélyen felkavarták mindkettőjük lelkivilágát. A gondosan elkészített propaganda filmen a német csapatok előretöréseinek képsorait látták. A lelkesítő kommentár szövegben a győzelemre törekvés elszánt államvezetési parancsait tolmácsolták. A kegyetlen valóság és a még kegyetlenebb jövőkép sokkolta a két fiatalembert. A képsorok az orosz télről, a csontig hatoló fagyról, az így jelentkező kegyetlen és értelmetlen halálról, a hazáért hozott hőstettekről tudósítottak. Az értelmetlenség komoly lelki fájdalmat okozott a szőke fiatalembert, aki megosztotta aggodalmait bajtárával. Kurt megértette barátja érzéseit, hiszen benne is hasonló gondolatok támadtak. Az egyre sűrűbben folytatott beszélgetéseik mélyítették barátságukat. Az egyik beszélgetés végére megerősödött az elszántságuk és tette készítette őket.

A pisztolyszerzés, és menekülés újraidézett képsorai után felemelte falnak támasztott fejét. Kinyílt szeme mögül meg-látta barátja ismét őt figyelő tekintetét. Egymásra mosolyogtak. A spanyolok halk beszélgetéseinek, és a bajuszos monoton kántálásának hangja betöltötte a zsúfolt cellát. Ludwig nem

akart tudomást venni a körülötte önmagukon sajnálkozó rabtársain, ezért ismét lehunyta szempilláját, s folytatta múltba tekintett révedezését.

A gonosz kiképzőtiszttel történt szembeütközéseinek képsorai jelentek meg előtte. Ludwig a kiképzőtáborban mindig hangot adott ellenvéleményeinek. Nem akart értelmetlen és általa fölöslegesnek vélt parancsoknak engedelmessé válni. Engedetlenségeit a kiképzőtiszt bomlasztó magatartásnak tekintette, melyeket aztán következetesen egyre súlyosabb fenyegetésekkel büntetett.

Fáradtan, éhesen lépett az étkezőbarakkba, ahova éppen egy büntetésből elvégzett munkából tért vissza. Az étkezőasztal mögött gyorsan kanalazta csajkájából a már kihűlt ételt, amikor a mindig ellenszenvesen viselkedő tiszt Ludwig elé dobta sáros bakancsát. A kenyérré fröccsent sár látványa túltöltötte azt a bizonyos poharat. A sáros lábbeli a tiszt bokájának csapódva landolt. Ebédje a csajkájában maradt. A szőke fiatalember a parancsnok előtt találta magát, majd a kajánul vigyorgó előljáró tekintetétől követve a sötétzárkába lépett. Az elzárás magányában háború nélküli békés világra, családra, boldogságra vágyott...

Ismét feltekintett. Kurt tekintetét kereste. A bajtárs, a hű barát a szemközti falnak támaszkodva szundikált. Két spanyol emeltebb hangon diskurált. Az idegen nyelvű beszédből csupán a Frankó, és a Hitler név volt értelmezhető Ludwig számára. Izzadt tenyerét végigsimította kabátján. Ujja beleakadt egy lyukba. A golyóütött lyuk, a lyuk köré száradt vérfolt a gyors halál kegyelmét sugallta. Akaratlanul is elképzelte életének, a napok múlásával egyre közeledő utolsó pillanatát: Az őt megállítja a fal előtt. Szemére kendőt erősítenek. Kimondják a halálos ítéletet. Vezényszavakat hall és golyósüvítést...

A szeméből csordogáló könnyek találkoztak a homlokáról lecsorduló izzadságcseppekkel. Felállt, s közben letörölte arcát. Tett két lépést és lekuporodott barátja mellé. Kurt kinyitotta szemét, és mosolyogva bajtársára nézett.

NEGYEDIK KÉP

Hatalmas robajjal csapódott a földre egy újabb lövedék. Ludwig a hasán feküdt és nem mozdult. Megvárta, amíg a földdarabok rápotyogtak, közben kézfejével a tarkóját védte. Vezényszót hallott. Lerázta magáról a földdarabokat és elküszögt az ágyúlövedékért. Karjába vett egyet, akár egy újszülött gyermeket, és görnyedt háttal az ágyúhoz igyekezett. Átadta a lövedéket a lövésznek, és újra kúszni kezdett. Félúton megpihent és felemelte fejét. Tekintete hűséges barátját követte. Kurt egy másik ágyúhoz hordta a lövedékeket. A süvítő hang hallatán igyekezett jól összekuporodni, és kezével fejét védeni. Fáradt volt, reménytelenül elcsigázott, és félt. Kúszott-mászott, cipelt, lapult, figyelt órákon keresztül. A becsapódások egyre közelebb történtek. Nem volt egy pillanatnyi ideje sem gondolkodni. Újabb hatalmas becsapódás történt. Valamilyen különös melegségérzés szaladt végig a szőke fiatalember testén, majd egy éles fájdalom, mint villám-csapás hatolt az oldalába. Jobb tenyerével megérintette fájdalommal vált testrészét. Tenyerére meleg nedvesség került. Hirtelen szédülni kezdett, forgott körülötte minden, hangos segítségkérő kiáltást hallott, majd hirtelen csend lett. Hirtelen megszűnt létezni a világ.

Nehezen kinyílt szeme előtt fehérruhás alakok suhantak el. Megemelte mindkét kezét. A kezével a fejét akarta megérinteni. A tenyere gézkötést tapintott. Körülötte ágyak voltak, az ágyakon nyöszörgő és hangosan jajveszékélő katonák. A keze tovább siklott egészen derekának jobb oldaláig. Ott szintén gézkötést tapintott magán, majd megmozdította mindkét lábát. Megpróbált a vele történt eseményre visszaemlékezni. Halványan rémlett, hogy a lövészárokból hordágyon fekszik, hogy vért köpött, s a szanitécek mentőautóba tették, hogy nagyon fájt mindene...

Eltelt néhány nap. Minduntalan erős fájdalmak gyötörték. Orvosaitól megtudta, hogy súlyosan sérült az oldala, de hosszú idő múltán felépül majd. Könnyel telt szemmel, szomorúan feküdt ágyán, miután megtudta, hogy mindenképpen fontosabb barátja nem élte túl az ágyúlövedék becsapódását. A fájdalom már a lelkét is gyötörte. Elvesztette életkedvét. A következő napokban romlott állapota. Nem akart

gondolkodni, nem akart tudomást venni senkiről és semmiről. Értelmetlennek látott mindent. Nem tudta igazán, hogy mit kezdhet önmagával, és mit az értelmetlen háborúval.

Hetek múltak, és nem változott semmi. Testi és lelki fájdalmai nem csökkentek. Kedvetlenül feküdt ágyán. Nem érdekelte senki és semmi. Nem akart hallani semmit a háború alakulásairól sem. Az orvosa felfigyelt az életunt dezertőrré. Nem hangoztatta senkinek sem megszerzett információját. A lelkileg összeomlott embert nem akarta buzgó hazafiak kíméletlen céltáblájává tenni. A kórházban egyre többet beszéltek a háború befejezésének lehetőségeiről. A betegek, ott akkor valamiért lassan gyógyultak. Ludwig orvosa úgy ítélte meg, hogy betege még nem mehet vissza a frontra. Az önzetlen odafigyelésnek köszönhetően kezdett visszatérni a szőke fiatalember életkedve. Gondolatai már nem csak a szomorú múltba révedeztek, hanem időnként az elképzelt jövőjét szövögette, mint hálóját a pók. E jövőképben megjelent egy vidám természetű, széparcú asszony is. Az asszony szoknyája mellett pedig néhány szőke hajú, csillogó szemű kisgyermek is.

Egy alkalommal, amikor éppen a szomszéd ágyon fekvő sors-társával beszélgetett Ludwig, berohant egy nővér, és izgatott hangon ordította mindenki felé: – Végre letették a fegyvert, vége a háborúnak! Halljátok emberek, vége van! – fel-kiáltására hatalmas üdvrivalgás és ujjongás hangzavara lepte el a kórtermet.

ÖTÖDIK KÉP

A szemet összehúzó délutáni napnak fényében élénk zölden pompázott a szépen nyírt pázsit, melyen kicsiny fehér szirmú virágok virítottak a gyepre hullott, az ős varázslatos színeit felvonultató falevelek között. A pázsit egy emlékművet ölelt körbe. Az emlékmű rozsdás vas alakjai mellett megállt Herr Baumann, és átadta magát az őszinte megemlékezés áhítatának. Szép kép tárult így elé. Néztem a rozsdás vasszobrokat. Nyolc alakot ábrázolt az emlékmű. Olyannak tűnt, mintha egy menetszlop eleje lenne. A hét egyforma alak előre nézett, kilépve az örök mozdulatlanságból az előttük magasló kőfalnak meneteltek. A nyolcadik, jobbról a második viszont szembefordult velük. A vasba öntött ismeretlen dezertőr mellett ott állt Ludwig, a mára hófehér hajú egykori kőművesegéd. Néztem a gondolataiba merült idős urat. Úgy gondoltam, nem nehéz kitalálnom, hogy tudom kire gondolt. Minden bizonnyal Kurtra. Kurt Oldenburgra, a legjobb barátira, a dezertőr társra, akinek arcát sosem feledi el. A megannyi felejthetetlen emlékkép közül, vajon melyik elevenedik fel újra behunytt szemei előtt? Talán egy beszélgetésre emlékszik barátságuk kezdetétől a kiképzőtábor egyik barakkja mögött. Talán a dezertálásuk történéseinek egy pillanatképe, talán a heteken át való menekülésük egyik eseményét látja. Talán a börtönlétük egy pillanatképét. A börtönben, a halálsori cellában, ahol tíz hónapig szenvedtek halálraítéltként, ahol reményvesztetten várták a kivégzésük hajnalát. Talán az utolsó beszélgetésükre, vagy az utolsó egymásra tekintésükre a lövészárokban. Esetleg a jelen küzdelmeire, amelyben szél-malomharcát vívja a jelen államhatalommal a dezertőrök, köztük az egykori bajtárs rehabilitálásáért. Talán a hely szelleméhez híven, az ott felsorakoztatott, a további értelmetlen harcolást elutasító dezertőr honfitársai kivégzésére emlékezett, s róttá le tiszteletét az ismeretlen Homokemberek előtt. Hosszú percek múltán sem mozdult az öregúr. Lassan lépdeltem, hogy ne zavarjam Herr Baumant emlékezésében. Lábam előtt egy emléktábla volt a kockakövek közé süllyesztve. Az acéltáblán a következő szöveg volt olvasható: „SEID SAND, NICHT DAS ÖL IM GETRIEBE DER WELT” A sokatmondó felszólítás („Legyetek homok, és ne olaj a világ forgatagában”) elgondolkodtatott. Az egykori dezertőr ekkor megfordult, sapkáját továbbra is jobb öklébe zárva indult el. Egy gyors, határozott lépéssel mellé léptem kezem nyújtva. Ő áttette sapkáját baljába, és fogadta kézfogásomat. – Danke Herr Baumann! – mondtam a szemébe nézve. Ő kissé lehajtottá fejét, behunyta szemét egy pillanatra, és halkán mondott valamit. Nem értettem nekem szánt mondatát, csupán sejteni véltem a szerény Homokember rövid mondandóját. Ki érdemel köszönetet? Az, aki mer homok lenni, ott ahol mások olajjá váltak.

A BOLDOGSÁG ÁRA, AVAGY KÉPSOROK EGY ZÉKÁS PAP LÁGERTÖRTÉNETEIBŐL

UTAZÁS A FEHÉR POKOLBA

A szőke német felemelte fejét, s kitekintett a marhavagon deszkaoldalának egyik részén. Miután befejezte percekig tartó szemlélődését a jobb tenyerében szorongatott lapos kavicssal egy újabb strigulát rajzolt a feje feletti deszkára. A mellette fekvő férfi a strigulákat figyelte. Hatot számolt meg. Hatodik napja történt a bevagónírozásuk az elosztó tábor állomásán. A hosszú szerelvény monoton zakatolt a sínen, s vitte elcsigázott utasait az ismeretlenbe. Időnként megállt a vonat a széles nyomtávú vágányon, és órák hosszat várakozott. A deszka-rések között kikukucskált eltéltek szeme előtt fehéren csillogó kietlen hótenger terült el. A vagon belsejében szótlánul szétterült Szibéria fagyos lehelete. Lassan megmozdultak újra a kerekek és a zsúfolt vagonok tovább robogtak. A fapriccseken fekvők vezényszóra fordultak át másik oldalukra, amikor az el-elbóbiskoló fegyveres őr hirtelen feleszmélt a marhavagon közepén dróthálóval védett helyén. A jobboldali részen néhány magyar és lengyel mellett három cseh, és az utazás napjainak újabb számát a deszkába véső, szőke német *zakljucsonnij*, és a megannyi orosz, ukrán, és más, a hatalmas Szovjetunióhoz tartózkodó népeknek *blatnoj* és *zsuli* fiai mozgatták meg elgémberedett végtagjaikat megtalálva egy új, kevésbé kényelmetlen testhelyzetet. A vagonban éppen nyugalom volt. Ugyanis, az ukránok vad farkashoz hasonló tekintetei nem adtak támadási jelzést egymásnak. A csordába verődött nagystílű bűnözők az eltelt napok alatt kirabolták a politikai elítélteket. Közös erővel elvették a ritkán kiosztott ételadagot, azoktól, akik nem tudtak kellően gyorsan enni, vagy megpróbálták tartalékolni másnapra. Az éhezéstől, és hidegtől legyengült betegektől könnyedén elvették a ruháikat is – amit a következő állomáson az öröknél becsérték némi élelemre és dohányra. Az ily módon kirabolt szerencsétlenek kiszolgáltatva a fagy erejének nem éltek meg a másnapot. Az élettelen testek a priccsek mellett a jeges padozathoz fagytak. Az örök szemrebbenés nélkül léptek át a holttesteken, létszámmellenőrzéskor. Számukra teljesen lényegtelen volt, hogy a foglyok élnek, alig-élnek, vagy már nem élnek, csupán a bevagónírozási létszámnak kellett meglennie. A vagon-létszám pedig minden megszámlálási alkalommal megvolt. A szerelvény nyugodtan haladt a fehér végtelenségbe rejtett pokolba. Az őr bambán ült székén, és meredten bámulta a kályha melletti szenesvödröt. Amikor aztán végigfutott a vastag pufajkával védett hátán a hideg, a pislákoló parázsra dobott néhány széndarabot. Az azonos nemzetiségű rabok halkán beszélgettek egymással, vagy éppen beálltak az össznépi társasjátékba. A játék a huszonegyezés volt. A játékosok megmarkolták hónaljukat, és a markukban maradt tetveket számolgatták, akinél a huszonegyhez legközelebbi számú élősködő volt, az lett a nyertes. A három magyar zékás nem vett részt a társasjátékban, ők a *nép ellenségének* nevezett katolikus pap vezetésével elmondták a szentolvasónak az, *Akit te szent Szűz a világra hoztál* tizedét, mivel a deszkára karcolt strigulával jelzett hatodik napon éppen karácsony másnapját ünnepelték – a pokolba száguldó szerelvényen kívül – szerte a világban. A bakancsától napok óta megfosztott pap hosszas köhécselése után felemelte fejét. Fagytól piros arcán megjelent szelíd mosolya életerőt sugárzott a kilátástalan jövőjükéről gondolkodó honfitársainak, miközben a vonat tovább zakatolt a fagyos szibériai éjszakában.

KENYÉRFA

A nagyvezér utasítására, behatoltak Szibéria érintetlen világába Sztálin megfélemlített alattvalói. A gombamód elszaporodott légerek elítéltségi parancsra gyilkolták a több száz éves nyírfákat. Az egyik ilyen fakitermelésre létesített lágerben raboskodott másfélezer rabtársával együtt a zékás katolikus pap. Szótlanul vonultak minden egyes nap reggelén, az aznapra kijelölt erdőrézshöz a megfagyott érintetlen hóban. Meghatározott norma szerint a favágókká előléptetett foglyok Éket vágták az ötszáz évesnél is idősebb nyírfákba, melyet hárman sem tudtak teljesen átkarolni, s az ékbe hasábfát tettek, meggyújtották, s másnapra kidőlt az óriási méretű fa. Az ügyesebbek mindezt mértani pontossággal voltak képesek végezni. A fa csupán fél méteres távolságnyira dőlt a megjelölt helytől. Az egyik fa sorban dőlt a másik után. A norma feletti teljesítményért külön kenyér járt. A szétfűrészelt törzs elszállítása után a politikai foglyok feladata volt a gyökerek kiszedése a mélyen átfagyott földből. Munkakezdésnél nagy lökdösődéssel igyekeztek lefoglalni a könnyebb feladatnak látszó gyökereket. Amire a legyengült állapotú pap odaért a még szabadon álló gyökerekhez, már csak a teljesíthetetlenek maradtak. Keservesen adta meg magát az ember erejének a jég fedte föld. Felbecsülhetetlen örömet jelentett az ebédidő elérése. A foglyok szótlanul ültek a hóban, s gyorsan kanalzták a konzervdobozba töltött cserpáknyi káposzta-levest. Az elfáradt pap is lerogyott a jeges hóba. Tekintetét a napra helyezte, majd néma ajka hálát rebegett, s megtörte a megfagyott szójás kenyérét – melyet előzőleg hóléba áztattak, hogy megfeleljen a norma szerinti súlynak, – s társaihoz hasonló gyorsasággal falta a hideg káposztalevest. A vezényszó elhangzása után ismét munkához látott, azzal a tudattal, hogy bármennyire is erőlködik, nem lesz képes teljesíteni az előírt normát, amely következményeként ismét nem állhat sorba a vacsoraosztáshoz.

Estére nyomasztó fáradtság telepedett a barakkra. A pap, mint szinte minden egyes napon, korgó gyomorral készült a lefekvéshez, amikor az egyik ukrán fogolytársa eléje lépett. A favágó teljesítette a *depolnitilnit*, amiért kapott köleskása adagját felajánlotta éhes rabtársának, ha az annak fejében elkészíti édesanyjának portréképét. A korgó gyomrú zékás gyors mozdulattal vette elő rajzeszközeit, hogy minél gyorsabb idő alatt elkészüljön a vállalt feladattal. Miután elfogyasztotta a köleskását, örömmel hálát mondott Istenének a túlélés napért.

HAJNALI MISE

Hosszú volt a tél. A hó még júniusban is megmaradt, és szeptember második felében már újra havazott. Olykor meglátogatta a tábornokot a *vjugát*, a kegyetlen hóvihár. Úgy száguldott a porhó, hogy az égvilágon semmit sem lehetett látni. Közlekedni is csak kötelekbe kapaszkodva lehetett. Ilyen napokon nem kellett munkába vonulniuk a raboknak. A barakk magába zárta lakóit. Csoportosulni nem volt szabad, de akik a pap mellett feküdtek, azok vele imádkoztak. Akik még nem fordítottak hátat az Istennek, lelkük erősítésére vágytak. A pap segítséget kapott rabtársaitól. A magas, szálfegyenes tadzsik fogolytól szőlőt, az alacsony termetű izraelitától maceszt, a tagbaszakadt ukrántól pedig egy terítőt kapott. Az áldoztató kelyhet, magyar elítéltségek az esztergályos műhelyben fuszták össze. A keresztet egy göndör hajú diák, – akit az egyik egyházi gimnázium tanulójaként ítélt el a szovjet katonai bíróság – faragta titokban hónapokon keresztül egy lapos kődarabon élesített vaslemezzel. A hajnali létszám-ellenőrzés általában egy óránál is tovább tartott. A számolni alig tudott fegyőröknek soha sem sikerült elsőre helyesen megszámlálni az elítéltségek számát. Az egyfajta nyugalom szigetévé vált barakkban, minden hajnali létszámellenőrzéskor a pap maga köré gyűjtötte elítéltségek számát, és boldog lélekkel misét mondott nekik, majd az Úr után vágyakozókat sorban megáldozta. Az átváltoztatott kenyér ereje tartotta életben néhányukat azokon a napokon a fehér pokolban.

APJA BÚNE

Egy teherautó haladt zötykölődve a macskaköves úton. Néhányan a sorban állók közül az elhaladt jármű után tekintettek. A nap magasan járt, fénye szétterült az ég halványkék végtelenségén. Egy fiatalasszony lépett ki a húsbolt ajtaján, szeplős arcán széles mosoly ült. Az őszülő haját kék kendővel fedő asszony a bejáratú ajtó elé ért. Hátratekintett, a sor vége a szomszédos ház kapujáig ért. Nézte a mögötte állókat, s tekintete megakadt, a körülötte állóknál jóval magasabb Kovácsné frissen dauerolt hajkoronáján. Az asszony mély-vörösre kifestett ajka kihívóan rikított. – Neki biztos jut a húsból, talán már a pult alatt lapul, mert a hites ura állam-védelmis tiszt, vagy mifene. – gondolta magában, miközben betekintett az üvegajtón. A bajuszát nagyra növesztett hentes mögött mindösszesen egyetlen féldisznó himbálódzott vas-kampóra akasztva. Az asszony meredt szemmel figyelte, amint a hentes lekasztja a húst, és a pultra helyezi, majd nagyot sújt le éles bárdjával. A negyedik lakó fiatalasszony kezébe veszi a papírba csomagolt húsdarabot, és fülig érő szájjal lép a pénztárosnő elé. – Talán jut még abból a disznóból. – reménykedett magában, amikor nyílt az ajtó és a távozó nő után végre belépett a boltba. – Viszi, vagy nem, nincs válogatás! – hallotta a hentes mély hangját, melyre a piros pulóvert viselő fiatal nő gyorsan a papírba csomagolt árú felé emelte kezét. – Liszt és tojás van a kamrában. – gondolta magában, s lelki szeme előtt feltűnt a frissen gőzölgő vasárnapi pörkölt látványa. Szerencséje volt, neki még jutott abból a fél-disznóból egy adag, melyet kosarába tett, s a többi asszonyhoz hasonlóan, széles mosollyal arcán lépett ki a húsbolt ajtaján. A mosolyt továbbra is magán hagyva, haladt el a magas Kovácsné előtt. Örömmel lépkedett a macskaköves utcán, lendületesen lóbálva maga előtt gyékénykosarát, amikor egy fekete autó robogott el mellette. Az autó bekanyarodott a mellékutcába, arra, amerre az asszony is igyekezett. Megszólalt a déli harangszó. Kosarát áttette bal kezébe, majd jobbával, gyors mozdulatokkal keresztet vetett magára. A szemből érkezett öltönyt viselő középkorú férfinak nem tűnt fel a mozdulat, mivel az asszony keze továbblendült, és kendője alatt hajába túrt. Néhány lépéssel az elhaladó férfi mögött, két kockás pulóvert viselő fiatalember ment el mellette. Úgy tűnt az asszonynak, hogy a sietve közlekedő turistákat, – mivel a magasabb férfi nyakában egy fényképezőgép himbálódzott – nem a város nevezetességei érdeklik, hanem az öltönyös férfi megfigyelése. Elért a sarokra, de nem tekintett a háta mögé, hanem lendületes léptekkel befordult a mellékutcába. Ott meglepetten vette észre a házuk előtt várakozó fekete autót. Amint a lépcsőre tette lábát, nagyot csapódva nyílt ki a bérház bejáratú ajtaja. Kilépett egy szürke öltönyt viselő férfi, majd mögötte megbilincselte kézzel a fiatal Karcsi fiút, a második lakott Szolnokyték legnagyobb fia, majd őt követve egy másik civil ruhás ávos tiszt. Az asszony félreállt, s meredt tekintettel végignézte, ahogy a fiút az autóba ültetik, és elszállítják. A fiúról tudta, hogy papnövendék volt, amíg a hatalom emberei szét nem zavarták a szeminárium hallgatóit. Felsietett a lépcsőn. A második emeletre vezető lépcső fordulóján haladt, amikor a Szolnokyték lakásából éppen kilépő férfi rekedtes hangját hallotta: – Jól tette uram, hogy jelentést tett a titkos papszentelésről. Ahogyan az imént már említettem, majd hivatalos értesítést kap fia további sorsáról. Tudhatja, hogy a népi demokrácia megdöntésére irányuló cselekedeteket meg kell torolnunk. – laza karlendítését fej-mozdulata követte miközben megindult lefelé a lépcsőházban. A harmadik emeletre igyekvő asszony már túljutott a lépcsőfordulón, de néhány lépést tett visszafelé, majd megvető tekintettel nézte a lakásajtót gyors mozdulattal becsukni igyekvő apát.

A KHADDAR ÜZENETE

A messziről jött férfiú, aki a szónoklat alatt a tömeg közepén állt, hirtelen egyedül maradt a téren, miután a spontán összeverődött tömeg a fehérruhás szónok kérésének eleget téve széteszlott. A férfit megdöbbenette az utca embereinek magatartása, de tekintetével mindvégig a tanító mozgását követte. Az alacsony termetű, kopasz, szemüveget viselő férfi botjára támaszkodva apró léptekkel egy közeli ház belső udvarába igyekezett. Csupán néhányan követték őt tartózkodó távolságból. A még nyitva maradt kapun betekintett a férfi, és a fehérruhába öltözött szónokot figyelte, aki leült az udvar közepén magasodó pálmafa alá. Szemüvegét levéve tekintetét a felhőtlen nyári égre szegezte. A nap még erősen sütött az enyhe széltől ringatózó pálmaágak között. A férfi úgy látta, hogy a tanító magányos elmélkedésbe kezdett. A zarándok tétova léptekkel járt fel s alá a poros utcán. A tanító határozott hangját hallotta ismételten fülében. Azért jött el távoli falujából, hogy saját szemével lássa, és saját fülével hallja a nagy léleknek nevezett ember tanítását. A hallottak felkavarták a zarándok lelkét. Másmilyen beszédet várt a szónoktól. Tettekre, harcokra való biztatást várt. Igazi győzelemre, a szabadság kivívásának nagy harcára való készülődésre történő felszólításra. Ellenállhatatlan toborzó beszédet várt a tanítótól. A szabadságért harcolók seregéhez akart csatlakozni. Megállt az út szélén, s ismét betekintett a kapun. Nézte a fehérruhás embert, és a szónoklatban elmondott szavakat ismételte magában. Az elhangzottakban választ kapott a lelkében kavargó kérdéseire. Egy egészen más harcra való biztatás szavait ismételte magában. Becsukódott előtte a tágas kapu. A nagy lélek eltűnt szeme elől. Hosszan nézte a díszesen faragott kaput. Gondolataiba merült, majd elhatározta, hogy ott marad a városban, és segíteni fogja a tanító különös seregét. Tarisznyájába nyúlt, hogy pénzt vegyen kezébe, és megindult az árusok irányába. Menet közben lehunyta szemét, s nem látta már magát a szabadságért harcolók seregében megszagotott, vérrel szennyezett ruhában harcolni. Khaddart vásárolt magának, olyan fehér újruhát, amelyet a nagy léleknek nevezett tanító is magán viselt.

ÉS TANÍTVÁNNYÁ LETT A MESTER...

Úgy tűnt, mintha kissé eltávolodott volna az íróasztal. A keményfából készült nehéz bútor nem mozdult el a helyéről. Az asztal mögött székére nehezedett tiszt jegyzeteinek olvasásába merült. Az asztali lámpa fénye az asztalon tornyosodott iratkupacot világította meg. A gondterhelt fej látványa már nem ébresztett érzéseket a terem közepére helyezett székre ültetett fogolyban. A tiszt egy újabb papirost húzott maga elé, és az íróasztalon könyöklő bal kezének ökle elernyed a erőteljes szorításból, melyben a töltőtollát tartotta. Az író-eszköz időközben átkerült a másik tenyérbe és szorgosan munkához látott. A tiszt folyamatosan írt, fel sem nézett. Az elmúlt napok éjszakákba nyúló kihallgatásai alatt nem fogott tollat a kezébe. Akkor folyamatosan járkált a teremben, mi-közben az asztali lámpa fénye a letartóztatott arcába világított. A székre ültetett férfi a szemét ért erős fénytől nem tudta igazán jól megfigyelni faggatója arcvonásait. Ezúttal a pillanat adta alkalmat megragadva tekintett az íróasztal mögött szorgoskodó tisztre. Barna haja volt, de a homloka fölötti részről már régen elvesztette az egykor volt göndör fürtöket. Homlokráncai alatt dús szemöldöke tűnt fel a fényben. Erős nyaka nehezen mozgott az inggallérban. A fogva tartott nyugodtan ült helyén. Elzsibbadt a lábfeje, de nem akarta megmozdítani a lábát. Nem akarta megtörni a rövidnek ígérkezett nyugalmat. A másnapra gondolt, a vasárnapra. Visszagondolt az elmúlt hét utolsó napjára, amikor valamiért nem ráncigálták elő cellájából. Az Úr napját így lehetőségeihez képest méltón megünnepelte. A tisztre pillantott, aki továbbra is rendületlenül írt. A páter lehunyta szemét, és gondolataiba merült. Az önmagának tartandó szentmiséjének prédikációján törte a fejét. A tanítvánnyól elmélkedett a tanítvánnyól, akinek sorsa nem lehet különb a mesterénél. Jó pillanatban nyitotta ki szemét. Alig, hogy hálát mondott magában a lámpa fénye ismét reá fókuszált. A tiszt feje most talán még nagyobb lett, ahogy felegyenesedett asztala mögül. A fogoly elé lépett, és a tehetetlen düh formálta orgánussal szólt: – Kicsoda maga Bulányi mester? – majd kidagadtak nyakán az erek, miközben újra ordította, de ezúttal lassan szótagolva: – Ki-cso-da? A páter lassan, méltósággal emelte meg kissé addig mélyen lehajtott fejét. Tekintete nem érte el a tiszt arcát. A mozdulat megállt. A tiszt várta a fej emelkedését. Várta, mivel úgy vélte, hogy kérdésére a fogva tartott végre válaszolni fog. A lelassult mozdulat dühítette. Idegesen harapta meg ajka szélét. A szerzetes feje valamivel feljebb emelkedett, de még mindig nem eléggé. A tiszt derékből kissé meghajolt, és mint felbőszült bika, meredt szemekkel kereste a fogoly tekintetét. A páter feje folytatta lassú emelkedését, s egyre feljebb emelkedett. A tekintet elhagyta a bikaszemeket, és feljebb és feljebb haladt a fehérre meszelt mennyezet irányába. A tiszt kiegyenesedett, s dühtől zavarossá vált szeme találkozott a fogoly szelíd tekintetével. – Ki a fene maga?! – kiáltotta meredt szemekkel. – Kicsoda maga, kicsoda maga... Jézus tanítványa?! – ordította, s miközben az önmagát felbőszített tiszt, mint partra vetett hal levegőért kapkodott, a szerzetes fáradt, de nyugodt hangja hasított a hirtelen lett csendbe: – Maga mondta!

KARÁCSONYI TÖRTÉNET

Összekuporodva ült a hideg betonlajzaton. Fejét a meszelt falnak támasztotta. Csupán egy pillanatra szerette volna lehunyni szemét, csendben elmerengeni, a Jóskára gondolni. Maga előtt látta a fiú alakját. Látta a szeretett arcot, amely ekkor nem mosolygott vissza a mindig elcsodálkozó tekintetére. Megrémült. Megijedt, hogy a komoly tekintetű fiú valami olyat fog mondani, de lassan elhomályosodott a kép elnehezedett szeme előtt. Elcsendesült körülötte minden és észrevétlenül hatalmába kerítette az álom. Hirtelen olyan más lett minden. Ő ott ült a meleg szobában a sparhelt melletti heverőn. Lábát maga alá húzta a mintás pokróc alatt. Ott ült a fodros szoknyájában, meleg harisnyájában, abban a bolyhos, kötött pulóverében, melyet annyira szeretett, és hímzett. Már egy hete hímzte azt az asztalterítőt. Ajándéknak készítette az ünnepre. Szerelmes ajándéknak szánta a fiúnak. Kint vastag hótakaró terült a kertre, az elnéptelenedett utcára. Hó fődte a házak tetejét, a kerítések léceit és az út menti fákat is. Advent utolsó napjaiban járt az idő. Szorgosan mozgott a leány keze, de minden harmadik öltés után felkapta fejét és az ajtóra pillantott. Igyekezett a hímzéssel, sietett befejezni, mielőtt belépne a házba az ifjú. Nagyon várta minden alkalommal kedvesét. Izgatottan dobogott a szíve. Édesanyjára pillantott, aki a lábas fölé hajolva keverte az ételt. Még egy utolsó öltést készített, majd egy határozott mozdulat végén csomót kötött a fonálra. Miután elharapta a szálát, visszajára fordította a terítőt és egy pillanatig csodálta alkotását. Szépnek találta, nagyon szép ajándéknak, a kiválasztottnak az év legszebb ünnepére. Behunyta szemét és elmosolyodott, mert önmagát érezte a kiválasztottnak. Hiszen ő az a lány, akinek az a szép délceg legény udvarol! Boldognak érezte magát, és boldogan mutatta remekművét édesanyjának. Az *édes*, ahogy a leány nevezte édesanyját kezébe vette a terítőt. Forgatta jobbra, balra, nézte az elejét, a hátulját, azután a leány szemébe nézett.

– De szép! – mondta büszke szeretettel...

– De szép! – hangzott újra a felkiáltás. – De szép terítő! – szólt ismét a hang. Halk, kedves, ismerős hangot hallott távolról a lány, de nem az édes lány hangja volt. Nehezen nyílt szeme előtt valamilyen izgatott mozgás képe körvonalazódott ki. Hirtelen tágra nyitotta szemét és ijedten pislogott egyet. Megrémült, mint akit tetten értek. Feltérdelt, gyors mozdulattal megigazította kócos haját és körbenézett. Távolról egy szúrós tekintet meredt reá. Megpróbált olyannak látszani, mint aki nem aludt. Hiszen ő csak elmerengett egy kicsit. Hiszen tudhatja mindenki, hogy ő csak a Jóskára akart gondolt. A Jóskára gondolni pedig szabad, csak aludni nem. Aludni nem szabad, azért megbüntetik. Körbenézett, miközben kezével végigsimította hosszú gesztenyebarna haját. Rémulat tekintete találkozott a kedves hölgy mindig szelíd tekintetével, aki pontosan úgy nézett reá, mint az édesanyja. Szólni akart, de nem jött ki hang a száján. Csak annyit akart mondani, hogy igazából nem aludt, csak talán egy rövid pillanatra elpilledt..., de ekkor a föléje hajoló hölgy tenyere elpirosodott arcát simította, majd széttárt kezének mozdulata az asztal felé irányította a lány tekintetét. Az asztalon csuda dolgokat pillantott meg az elszibbadt lábával nehezen feltápáskodó hajadon. Egy terítőt vélt látni az asztal közepén. Nézte csodálkozó szemmel szóltanul – De hisz ez egy kendő! – kiáltott fel magában. Meredt szemmel nézte a fehér kendőt, majd a kislányos mosoly felnőtt női arckifejezéssé változott, és terítőt látott az asztalon és rajta egy gyönyörű karácsonyfát. Nem kenyérbélből gyúrt „tésztamicsodát”, hanem csodaszép karácsonyfát.

– Mit segíthetek, szeretnék segíteni valamit?! – kiáltott fel lelkesen, és nézett kérdő tekintettel az asztal köré gyűlt asszonyokra. A hosszú hajú Zsuzsannának kezében cernába fűzött tű himbálódzott. A lány észrevette a varróeszközt, és feléje nyújtotta kitárt karját. A hosszú hajú szóltanul átadta a lánynak majd lehajolt s az asztal alatt hevert szétszagotott csomagolópapír egy darabjából papírgolyót sodort. A papír-golyót a leány bal tenyerébe helyezte, majd huncut mosollyal arcán egy másik papírgolyó gyúrásába kezdett. Néhány pillanat elteltével a szorgos kezeknek köszönhetően elkészült a papírgolyó-fűzér. Egy fűzér nyaklánc, melyet a hosszú hajú ráhelyezett a kenyérbél-fára. Körbetekintett a csodálkozó szempárokra, s miután néhány halk sóhajt hallott, levette a fűzért, s egy mosoly kíséretében a nyakába tette és a blúza alá rejtette. A lány visszamosolygott az asszonyra. Boldognak érezte magát, amiért részt vehetett az ünnepi készülődésben. – Milyen jó – gondolta –, hogy a sebes arcú, a vamzer Mari éppen aznap kapott csomagot! A csomagról édesanyja jutott eszébe. Visszalépett a meszelt fal mellé, s hátát a hideg falnak támasztotta. Elképzelte az édesét, ahogy kisírt szemmel gondosan egy kartondobozba helyez néhány darab karácsonyra süített apró finomságot. – Bizonyára

elakadt a postán – gondolta, – hisz annyi csomagot kell ilyenkor eljuttatniuk a címzettekhez. Talán megérkezett már az épületbe, csak... – hirtelen ijedten nyelt egyet –, az örök. A gondolat tovább folytatása elszomorította. A zárka végéből egy erőltetett kacaj hangja zökkentette ki a lányt gondolataiból. Ismét lekuporodott a fal mellé. Megint a fiúra akart gondolni. Újra és újra felidézte magában a göndör hajú, dús szempillájú molnárlegény arcát. Érezni akarta magán kedvese ölelését, ajkán akarta érezni a forró csókot, azt a szerelmes csókot, mely mindig oly boldoggá tette. Egyszerre a kép, az ölekezés boldog képe eltűnt, s kérdések maradtak tudatában. Kérdések, melyek hirtelen vadul kopogtak szerelmes szíve ajtaján. Vajon éppen hol, merre járhat a göndör hajú legény? Vajon gondol-e még reá ugyanúgy, mint régen? Válaszok helyett könnycseppek gyűltek szeme sarkában. Lehajtott fejjel figyelte szakadt szoknyáját. Elszégyellte magát, igazából ekkor először, amiért lopott a gyárból. Könnye kézfejeire hullott, amint öklébe zárta szoknyája ráncát. Félt, nagyon félt, hogy talán elveszítette szerelmét. Bizonyára már nem is kell a fiúnak. Nem tudott semmit a Jóskáról. Az édes levelében sem esett szó, egyetlen szó sem a molnárlegényről. Olvasott az otthoniakról, a házról, a hűgáról, a jószágokról, de a fiúról nem írt neki az édes. Ingujjával áztatta könnyeit és közben a nővér tekintetét kereste. A kedvesen anyáskodó hölgyről megtudta, hogy apáca. Csodálkozva nézte könnyes szemmel a szakadt ruhában levő apácát, aki ugyanúgy ült a betonaljzaton, ugyanúgy harisnya nélkül, mint ő, és halkán beszélgetett a hosszú hajú Zsuzsannával. Hirtelen arra gondolt – szipogva egyet –, ha majd egyszer szabad lesz, és tényleg nem kell a Jóskának, akkor nem fog sokáig szomorkodni. Nem fog kétségbeesetten annyira búslakodni, inkább beáll apácának ő is. Ez a gondolat jó érzéssel töltötte el. Újra a nővérré pillantott, aki időközben egyedül maradt. – Talán imádkozik? – gondolta magában. De a nővér ekkor hirtelen felállt, és a hideg padlón fekvő idős nő mellé kuporodott. Megsimogatta annak arcát, ahogy nemrég a leányét is, majd a sebes térdre helyezte a kezét. Eközben a zárkaajtóval szemben két munkásnő beszélgetett. A kövérkés mondott valamit, amin mindketten hosszan nevetgéltek. Bizonyára egy vidám történetet elevenített fel a közel-múltjából. Egy gyárban, ahol a leány is dolgozott, – a konzerv-gyárban – mindig történtek mókás jelenetek. Egy képsor villant fel ekkor a lány szeme előtt: Dezső, a szeplős arcú rakodómunkás, – aki mindig bohóckodott a fiatal lányoknak – idéetlenkedve felborított egy rekeszt, és utána villám gyorsan nagyokat szökdelve iszkolt el a haragos csoportvezető elől. Miközben a munkásnőket figyelte, felegyenesedett a lány, hogy tegyen néhány lépést elszibbadt lábával. Ekkor úgy érezte, hogy valaki őt nézi. És valóban, a kócos hajú angyalcsináló mindig mérges tekintete szegeződött reá. Nem szeretett arra az asszonyra nézni, és azt sem szerette, ha őt mustrálja a furcsa teremtés. Nem értette ugyanis, hogyan volt képes olyan tettekre ez a nőszemély?! A minap hallotta két cellatársának beszélgetését, melyben az asszony rémtetteit emlegették. Nem értette igazán, hogy miért fordultak hozzá a várandós nők, hogyan voltak képesek ilyen cselekedetre? Ekkor arra gondolt magában, hogy mégsem lesz ő apáca. Igazából azt szeretné, hogy majd egy aranyiszóka hajú, angyalarcú kisleány édesnek szólítsa őt. Ezután ismét az édesé jutott eszébe. A család, az otthon, a meleg szobában feldíszített karácsonyfa. A finom ételek illatát vélte érezni. Halkan korgott a gyomra. Nem szégyellte. Fülében hallotta, mert akarta hallani a karácsonyi énekeket. Önkéntelenül dúdolni kezdte az oly gyönyörű dallamokat. Észre sem vette, hogy a nővér lépett mögéje, csak a fülében hallotta a halk suttogó hangot: „Igen, ma született meg a Megváltó!” Mosolygó arccal nézett fel, de hirtelen villany gyúlt a zárkában. A késő délutáni szürkéséget felváltotta a gyengén világító égő fénye. A fény volt a jel. A jel a várva várt engedély. A vörös hajú Gizi, aki eddig a falnak támaszkodva állt, segélykérően nézett a fiatal munkáslányra. Tenyerével szorította fájó derekát. A fiatal lány elvette a sarokban feltornyozott szalmazsákok tetején levőt, és gondosan elhelyezte Gizella szokásos fekhelyét. Az asszony fejét megbiccentve köszönte meg a segítséget. Gyorsan lefeküdt a zsákra, magára húzta a szakadt pokrócot. Fázott, hiszen se harisnyája, se fehérenműje nem volt a szerencsétlennek. Persze nem ő volt az egyetlen, akinek hiányos volt a ruhatára. Fáztak mindannyian, mert hideg volt a rideg zárka. Fájtak csontjaik, fájtak a nehezen összeforrt csontok. Széttörésükhöz elég volt egyetlen erőteljes rúgás a kihallgató tiszték bőrbakancsos lábától. Fájtak a meggyötört fejek is a hosszú órákon át folyt faggatózások miatt. Sokára jött el mindennap a várva várt este. Az este, amikor végre megpihenhettek a fájdalom gyötörte testek és sérültté vált lelkek. Némi nyüzsgést követően lassan helyükre kerültek a szalmazsákok. A zsákokra az elcsigázott testű lányok, asszonyok. Sorban magukra húzták a foltozott pokrócokat, melyen meg kellett osztozkodniuk. Kint halkultak a léptek, eltávolodott az ő a zárkaajtótól. A hosszú hajú egy hirtelen mozdulattal kibújt a munkáslánnyal közösen használt pokróc alól. Az egyedül maradt leány

könyökére támaszkodott, és úgy figyelte, ahogy társa a kenyérbél–karácsonyfára helyezte a nyakában rejtett papír-füzért.

– Boldog karácsonyt mindenkinek! – suttogta, és visszamászott a durva pokróc alá. A kövérkés munkásnő is megindult, lassan a térdein haladva eljutott az asztalhoz és blúzának egyik gombját, mint csillogó díszet helyezte a kenyérbél-fa egyik ágára. A visszautat is térden tette meg. Pokróc-társa a foghiányos Margó sziszegve köszönte meg felajánlását.

– De szép! – jegyezte meg vörös Gizi el-elcsukló hangon.

– Csodaszép! – tette hozzá halkán, sebes térdét szorítva könnyes szemekkel az öregasszony. Az arcokon bátoratlan mosoly, némelyek szemében egy-egy bátoratlan könnycsepp jelent meg, de mindannyiuk lelkében a különös karácsony békés öröme lelt helyet.

– Dicsőség a magasságban Istennek! – hangzott hirtelen a suttogó felkiáltás a nővér szájából, miután minden áhítatra éhes tekintet az ő arcát kereste.

– És békesség a földön minden jóakarátú embernek! – válaszolta halkán a suttogó kórus.

Kintről erősödött az ör léptének zaja. Kattant a zárka ajtaja. Néhány test megrezzent, néhány szív erősebben dobant. Belépett az ügyeletes tiszt. Kaján vigyorral arcán tekintett végig a pokrócok alatt szorongó elítéltállományon, majd né-hány szem szaloncukrot a magasba dobott. A zárkalakók meredt szemekkel figyelték a szaniolpapírba csomagolt édességek zuhanását, majd bukfenceit a cella betonaljzatán.

– Karácsony van, vagy mi a fene! – mondta nevetve a tiszt, miközben, mint megannyi vicсорító farkas vad tekintete szegeződött reá. Gyors mozdulat után zárult be a vasajtó. Hirtelen néma csend és döbbenet költözött a zárkába. Néhány hangos levegővétel után a kövérkés munkásnő felállt, oda-lépett a cukorkákhoz és összetaposta azokat. A döbbenettől feszült arcok lassan együtt érző mosollyá váltak. Újra léptek zaja hallatszott, miközben az asszony visszamászott fekhelyére, majd sötétség lett. Az ör lekapcsolta a villanyt. Né-hány „Jó éjszakát!” köszönés és „Szép karácsonyt minden-kinek!” meleg köszöntése röppent a sötétben. A nővér gondosan betakarta közös pokrócukkal a beteg öregasszonyt. Úgy gondolta, ez lesz az ő ajándéka a fájdalmaitól szenvedő zárkatársa számára. Imára kulcsolta kezét és fohászba kezdett. Arra gondolt, milyen nagyszerű dolog lenne, ha megajándékozhatná mindegyik rongyos sorstársát egy-egy tiszta fehérneművel, meleg ruhával és valami finom étellel! A hideg végigfutott mezítelen lábán. Amennyire tudta, összehúzta magát. Az éjszaka imádságos virrasztására készült. Alig kezdett bele fohászába, zörrent a zárka ajtaja és világosság gyűlt. Az ajtóban egy ijedt tekintetű vasmunkásnő állt. – Csináljanak helyet neki! – hangzott a felszólítás az ör szájából, amint betessékelt az ismeretlen asszonyt. Hangos kattanással zárult be a kilépett tiszt mögött a zárka ajtaja. Az apáca boldogan adta át fekhelyét az újonnan érkezettnek. A fény ismét kialudt, s újra csend lepte el a cellát. A nővér az egyetlen székre telepedett. Boldog volt, hogy ismét adhatott valamit. A megszeppent asszony feje eltűnt a durva pokróc alatt, csak halk szipogásának hangját hallotta a mellette fekvő öregasszony. A nővér imádkozásba merült, s nem hallotta a halk mocorgás neszt maga mögött, csak meglepetten érezte, hogy vállára terült a zárkában levő egyetlen kabát. Az éjszaka sötétje elnyelte a zárkát. A szemek lecsukódtak s monoton hortyogások hallatszottak a pokrócok alól. A nővér ekkor lelkében harangszót hallott, éjféli misére hívó lágy harangszót. A koromsötét cellában térdre ereszkedett a nehezen összeforrt csontú törekeny test. Mosolygó arcán az ajka néma énekbe kezdett: „Menyből az angyal eljött hozzátok...”. A munkás-lány már mélyen aludt. Álmában újra szabad volt. Ott állt a hófödte tetejű falusi ház meleg szobájában, a bolyhos pulóverében a szépen feldíszített karácsonyfa mellett. Húgával együtt kezdtek a karácsonyi dal éneklésébe. Boldogan nézte a pislákoló gyertya fényét. A fenyőfa és a finom ételek kellemes illata töltötte be a szobát. A lány hangja elakadt nem tudta folytatni az éneklést húgával. Odalépett az édese elé. Szorosán magához ölelte és hangos zokogásba kezdett.